

امنیت در ابعاد مختلف روانی، اقتصادی، سیاسی و... مهمترین پیش شرط توسعه فعالیت‌ها در زمینه‌های اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی است. بی شک صنعت بیمه از جمله نهادهایی است که می‌تواند نقش موثری در ایجاد امنیت ایفا کند. در یک تقسیم‌بندی کلی فعالیت‌های صنعت بیمه در دورشته اشیاء و اشخاص قابل تفکیک است که سهم هر یک از بازار بیمه با توجه به ساختارهای موجود در کشورهای مختلف از نسبت‌های متفاوتی برخوردار می‌باشد.

به دلیل جایگاه ویژه نیروی انسانی در توسعه هر جامعه، ایجاد پوشش‌های مناسب برای اشخاص از اهمیت قابل ملاحظه‌ای برخوردار است. با این وجود، آمارها نشان می‌دهد نسبت بیمه‌های زندگی و غیرزندگی در کشور ما، دارای اختلاف بسیاری است. با توجه به رویکرد صنعت بیمه به توسعه بیمه‌های عمر در کشور و نیز اختصاص چهاردهمین سمینار بیمه و توسعه به موضوع بیمه‌های عمر، از کارشناسان بیمه‌های اشخاص در بخش‌های مختلف دعوت کردیم تا وضعیت این بیمه‌ها را در ایران با نگاهی به آینده بررسی کنند.

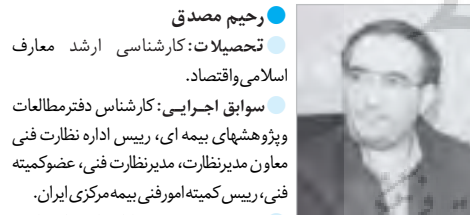
بیمه‌های عمر گذشته، حال، آینده

● معصوم ضمیری

تحصیلات: کارشناسی ارشد حسابداری و علوم مالی.
 سوابق اجرایی: مدیر عامل شرکت سهامی بیمه آسیا از سال ۱۳۶۴ تا ۱۳۶۷، رئیس هیئت مدیره و مدیر عامل بیمه آسیا از سال ۱۳۶۸ تا ۱۳۸۶، عضو هیئت مدیره بیمه اتکالی آمین.
 پیشینه علمی: تدوین کتاب‌های اصول حسابداری ۳، حسابداری شرکت‌ها و تدوین مقاله‌های تخصصی متعدد.

● علی دهقانی

● رحیم مصدق
 تحصیلات: کارشناسی ارشد معارف اسلامی و اقتصاد.
 سوابق اجرایی: کارشناس دفتر مطالعات و پژوهش‌های بیمه ای، رئیس اداره نظارت فنی معاون مدیر نظارت، مدیر نظارت فنی، عضو کمیته فنی، رئیس کمیته امور فنی بیمه مرکزی ایران.

● پیشینه علمی: تهیه پایان نامه کارشناسی ارشد با عنوان نقش و جایگاه بیمه‌های بازرگانی در اقتصاد ایران، طی دوره‌های آموزشی و تخصصی در داخل و خارج کشور، تالیف و ترجمه مقالات تخصصی بیمه منتشر شده در نشریات و کتاب‌های تخصصی، تدریس دروس مختلف بیمه ای در دانشگاه‌های تهران، عضو شورای پژوهشی پژوهش‌های پژوهش‌گه بیمه و مشاور علمی مجله تازه‌های جهان بیمه.

تحصیلات: دکترای اقتصاد توسعه
 سوابق اجرایی: عضو هیئت علمی (استادیار) گروه اقتصاد دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران جنوب، رئیس مرکز تحقیقات بیمه ای (سابق) رئیس پژوهش‌گه بیمه (سابق)، سردبیری فصلنامه علمی ترویجی صنعت بیمه کشور، مدیر مسئول نشریه تازه‌های جهان بیمه (سابق).
 ● پیشینه علمی: تالیف و ترجمه ۸ عنوان کتاب در زمینه‌های اقتصاد و بیمه مقاله‌های متعدد در نشریات علمی و تخصصی، اجرای طرح‌های پژوهشی متعدد استاد راهنما و مشاور بیش از ۵۰ پایان نامه کارشناسی ارشد و دکترای عضویت در هیئت علمی سمینارهای متعدد در حوزه‌های بیمه و اقتصاد.

● مهدی شاکرین

● عباس اسلامی
 تحصیلات: کارشناس حسابداری گرایش حسابرسی دانشکده علوم اقتصادی دانشجوی کارشناسی ارشد مدیریت اجرایی دانشگاه علم و صنعت.
 سوابق اجرایی: رئیس اداره کارمزد نمایندگان

از سال ۷۶ تا ۸۳، معاون مدیر مالی در سال‌های ۸۴ و ۸۵، مدیر بیمه‌های عمر و پس از آن از اول سال ۸۶ در بیمه آسیا.

● پیشینه علمی: نگارش مقاله «ساختار سازمانی واحدهای بازاریابی» نشریه تخصصی بیمه آسیا (شماره ۳۹۴۰)

تحصیلات: کارشناسی بیمه‌های بازرگانی.
 سوابق اجرایی: حدود بیست و شش سال فعالیت مدیریتی در بخش‌های فنی بیمه آسیا کارشناس رسمی دادگستری در بیمه‌های اشیاء و اشخاص، عضو هیئت مدیره و معاون فنی بیمه آسیا.
 ● پیشینه علمی: تدریس دوره‌های مختلف بیمه‌ای در دانشگاه‌ها و موسسات آموزش عالی، تهیه و تدوین مقالاتی در رشته‌های مختلف بیمه‌ای از جمله بیمه‌های عمر، بالابای طبیعی، مدیریت و بیمه و انتشار آنها در فصلنامه‌های بیمه مرکزی و بیمه آسیا، ارائه مقاله در سمینارهای بیمه‌ای اکو و بیمه و توسعه.

تقسیم‌بندی کلی ما می‌توانیم جوامع را در گذر توسعه به دو دسته تقسیم کنیم: الف) جوامع سنتی و ما قبل صنعتی ب) جوامع مدرن صنعتی. با اینکه چیزی نزدیک به دوونیم قرن از مرحله ماقبل صنعتی می‌گذرد، اما هنوز هم بسیاری از کشورها هستند که بخش قابل ملاحظه‌ای از فعالیت‌های اقتصادی و اجتماعی آنها در این مرحله است. در این مرحله تأمین زندگی بر دوش نهاد خانواده است و هیچ نهاد دیگری نیست که در تأمین آتیه به خانواده کمک کند. شاید گاهی اوقات حکمرانانی صالح وجود داشتند که در مواقع قحطی و زلزله و سیل، کمک‌هایی را از بیت‌المال به خانواده‌های آسیب‌دیده می‌پرداختند. اما به طور کلی تأمین زندگی به عنوان یک حق انسانی شناخته نمی‌شد. تا اینکه از حدود دوونیم قرن پیش به این سو، بعضی از کشورها در سایه پدیده انقلاب صنعتی به تدریج وارد مرحله جدیدی شدند که در ادبیات اقتصادی به آن جوامع مدرن و صنعتی می‌گویند. برآیند این حرکت منجر به چیزی شد که ما هم اکنون تحت عنوان دولت‌های رفاه می‌شناسیم و در بسیاری از کشورهای اروپایی و کشورهای پیشرفته دیگری مثل ژاپن وجود دارند. در این مرحله دیگر خانواده به تنهایی در تأمین زندگی خود نقش نداشت بلکه دولت هم در این زمینه نقش ایفا می‌کرد که به تدریج بخش خصوصی هم در این زمینه گام نهاد. یکی از دستاوردهای بسیار مهم و قابل ملاحظه جوامع مدرن پیدایش بیمه از جمله بیمه‌های زندگی می‌باشد که در حال حاضر نقش قابل ملاحظه‌ای در جوامع مدرن ایفا می‌کند. در حال حاضر نزدیک به ۵۸ درصد پورتنوی حدود ۳۴۵۰ میلیارد دلاری بیمه در سطح جهانی به بیمه‌های زندگی و ۴۲ درصد دیگر آن به بیمه‌های غیرزندگی اختصاص پیدا کرده است.

بزرگی این سهم خود نحوه نگرش جوامع مدرن را به سطح رفاه خانوارها نشان می‌دهد. شاید یکی از عوامل این امر رویکرد ویژه آنها به انسان و سرمایه‌های انسانی باشد. در حال حاضر، در این مرحله از توسعه اقتصادی مشاهده می‌کنیم که حدود ۶۰ درصد ثروت کشورهای پیشرفته را به هنگام برآورد، به سرمایه انسانی نسبت می‌دهند. نیروی

● **ضمیمه‌ی:** همکاران من در شورای سردبیری فصلنامه آسیا پیرو همایشی که بیمه مرکزی ایران درباره بیمه‌های عمر و پس‌انداز برگزار کرد می‌گذرد این شماره از فصلنامه را به بیمه عمر و پس‌انداز اختصاص داده‌اند. این جلسه در واقع ادامه همان همایش بیمه مرکزی ایران است و هدف می‌گذرد، نگاه به گذشته به عنوان تجربه گذشته، بررسی وضعیت حال و به نوعی نگاه به آینده و ترسیم دورنمای آینده بیمه عمر و پس‌انداز در کشور است. امیدواریم بحث‌های این جلسه بتواند نگاهی انتقادآمیز و اصلاحی به عملکرد گذشته داشته باشد و به اتکای آن، آینده بیمه‌های عمر و پس‌انداز را در کشور ترسیم کند.

○ **آسیا:** جناب آقای دکتر دهقانی! لطفاً در ابتدای بحث تعریفی از بیمه‌های عمر و پس‌انداز برای خوانندگان آرایه دهید و به مزایا و کارکردهای این نوع پوشش بیمه‌ای در سطوح مختلف جامعه اشاره کنید.

● **دکتر دهقانی:** در ابتدا تشکر می‌کنم و خوشحالم که در میزگردی حضور دارم که متولی آن بیمه آسیا است و زمانی در بحث بیمه‌های عمر گام نهاد که بیمه‌های عمر در هاله‌ای از ابهام بود و همینطور یاد و خاطره مرحوم محمدرضا سلامی را که خیلی در این عرصه زحمت کشیدند، گرامی می‌دارم. به طور کلی، در ادبیات بیمه و اقتصاد، بر جنبه تأمین و پس‌اندازی بیمه‌های عمر و پس‌انداز تأکید شده است و این بیمه، ارتباط تنگاتنگی با توسعه اقتصادی دارد.

من ابتدا به طور خلاصه با نگرشی تاریخی به این بخش نگاه می‌کنم و جایگاه تأمین زندگی را در این بیمه در دو مرحله از توسعه اقتصادی جوامع مختلف بررسی می‌کنم. به طور کلی با نگاه به تاریخ توسعه کشورها پی می‌بریم نظریات مختلفی در مراحل توسعه اقتصادی وجود دارد که از جمله می‌توانیم به بحث‌های روستو و فردریک لیست و هم چنین تقسیم‌بندی‌های مارکسیستی اشاره کنیم. اما در یک

■ دهقانی:
بیمه‌های عمر از طریق
کانال‌های مناسبی که
در کشورهای پیشرفته
وجود دارد و بازار
سرمایه نسبتاً قوی و
رو به تکامل آنها، به
پس‌انداز تبدیل شده و
سپس سرمایه‌گذاری
می‌شود تا تولید
ناخالص داخلی کشور
را افزایش داده و سطح
قابل ملاحظه‌ای از رشد
اقتصادی را در جامعه
ایجاد کنند

انسانی در چرخه تولید بیشتر نقش را در تولید کالا و خدمات دارد و در حقیقت با توسل به دانش فنی بسیار بالا و اندیشه انسانی، تولیدات پیچیده و با فناوری‌های پیشرفته این جوامع فراهم می‌آورد. اقتصاد چنین کشورهایی را اقتصاد دانش‌محور می‌گوئیم. از سوی دیگر کشورهایی هم هستند که ثروت را بیشتر در منابع طبیعی می‌بینند و در چرخه تولید به انسان بها نمی‌دهند که در نتیجه در بسیاری از این کشورها بیمه‌های غیرزندگی سهم بیشتری دارد.

سال‌هاست که بیمه‌های زندگی در ایران در حد ۶٪ عالی ۷ درصد باقی مانده و به نظر می‌رسد رهایی از این وضعیت نامطلوب، نیازمند یک شوک شدید است. با وجود بسیاری از سمینارها و هم‌اندیشی‌ها و کارگروه‌هایی که در بیمه مرکزی و شرکت‌های بیمه برگزار شده ولی متأسفانه به دلایل متعدد از جمله عوامل بیرونی و عوامل درونی مسئله تورم و نبود ثبات اقتصادی لازم، بیمه‌های زندگی جایگاه خود را پیدا نکرده است. بیمه‌های زندگی برخلاف بسیاری از رشته‌های بیمه‌ای دیگر شدیداً نیازمند به ثبات اقتصادی، تثبیت سطح عمومی قیمت‌ها، رشد اقتصادی و افزایش درآمد سرانه و مسائلی از این قبیل است و نبود این عوامل آن را به عنوان یک رشته حساس بیمه‌ای دچار بحران می‌کند و رکودی را ایجاد می‌کند که ما در حال حاضر شاهد آن هستیم. در اینجا هم چنین لازم می‌دانم برای طرح بحث مربوط به کارکرد بیمه‌های عمر به سیاست‌های کلان اقتصادی دولتها اشاره کنم تا مشخص شود بیمه‌های زندگی و به ویژه بیمه‌های عمر و پس‌انداز چه مزایایی را می‌تواند در سطح کلان یا خرد برای جامعه در پی داشته باشد. براساس آنچه که در ادبیات اقتصادی مطرح است، هر دولتی جدای از ایدئولوژی حاکم بر آن و نوع نگاه اقتصادی‌اش چه نظام سرمایه‌داری باشد یا نظام سوسیالیستی و یا مثل کشور خودمان یک نظام اقتصادی مختلط، به طور کلی سیاست‌های کلان اقتصادی، چهار هدف عمده دارد. اولین هدف سیاست‌های کلان اقتصادی هر دولتی و از جمله دولت ما دستیابی به سطوح بالاتر رشد و توسعه اقتصادی است. در بین رشته‌های بیمه‌ای بیمه عمر و پس‌انداز و به طور کلی بیمه‌های عمر به دلیل اهمیت بیمه‌ای و تأمینی و نیز اهمیت سرمایه‌گذاری، نقش بسیار بزرگی در ارتقای سطح توسعه اقتصادی کشور ایفا می‌کنند. برای مثال در سال ۲۰۰۵ براساس گزارش نشریه سیگما پورتفوی بیمه‌های زندگی در جهان بیش از دو هزار میلیارد دلار بوده است. یعنی به تنهایی با چندین رشته بیمه‌ای دیگر برابر است و تا حدود زیادی هم ضربه‌گیر است. یعنی شرکت‌های بیمه‌ای که بیمه‌های زندگی سهم قابل ملاحظه‌ای از پورتفوی آنها را به خود اختصاص داده است می‌توانند در مقابل نوساناتی که در سایر رشته‌های بیمه‌ای به وجود می‌آید، از این رشته بیمه‌ای به عنوان یک ضربه‌گیر استفاده کنند. بنابراین یکی از فواید بیمه‌های عمر و پس‌انداز نقش قابل ملاحظه‌ای

است که می‌تواند در ارتقای سطح توسعه اقتصادی در کشور ما بوجود آورد. به عبارت دیگر حق بیمه‌های مربوط به بیمه‌های عمر از طریق کانال‌های مناسبی که در کشورهای پیشرفته وجود دارد و بازار سرمایه نسبتاً قوی و رو به تکامل آنها، به پس‌انداز تبدیل شده و سپس سرمایه‌گذاری می‌شود تا تولید ناخالص داخلی کشور را افزایش داده و سطح قابل ملاحظه‌ای از رشد اقتصادی را در جامعه ایجاد کنند. دومین هدف سیاست‌های کلان اقتصادی هر دولتی، ایجاد اشتغال کامل است. یعنی همه کشورها به دنبال این هستند که نرخ بیکاری را در جامعه کاهش دهند. در حال حاضر هم می‌بینید که در دنیا میزان بیکاری و همین‌طور نسبت تورم به سوی یک‌رقمی شدن می‌رود و داشتن نسبت تورم و بیکاری دورقمی نقص بزرگی برای کشور به شمار می‌رود که متأسفانه گریبانگیر کشور ما هم هست. در حدود ۱۰ تا ۱۵ کشور در دنیا هستند که تورم دورقمی دارند. در بعضی از آنها که رقم تورم بسیار بالاست. به طوری که در زیمبابوه تورم حدود ۸۰۰۰ درصد برآورد می‌شود. در دنیا کشورهایی مثل ترکیه هستند که در سایه اتخاذ سیاست‌های مناسب اقتصادی تورم‌های سه‌رقمی را به دورقمی و یک‌رقمی تبدیل کرده‌اند. بنابراین بیمه‌های زندگی برای دستیابی به سطوح بالاتر اشتغال و بهره‌گیری بهتر از نیروی فعال به جامعه کمک‌رسانی می‌کند. فرض کنیم ۶ درصدی که در حال حاضر سهم بیمه‌های زندگی کشور ماست به ۵۸ درصد یعنی چیزی که عرف معمول در سطح بین‌المللی است، تبدیل شود. لازمه آن فعالیت تعداد قابل ملاحظه‌ای از شرکت‌های بیمه در زمینه بیمه‌های زندگی است. در این فضا، بیمه‌گران، نمایندگان و بازار یابان می‌توانند نقش قابل ملاحظه‌ای را در افزایش اشتغال داشته باشند.

یکی دیگر از اهداف سیاست‌های کلان اقتصادی دولت‌ها، بهبود توزیع درآمد است که بیمه‌های عمر و پس‌انداز می‌توانند نقش بسیار مهمی را در این حوزه ایفا کنند. همه دولت‌ها برای دستیابی به توزیع عادلانه‌تر درآمد تلاش می‌کنند. این امر در سوسیالیسم سرمایه‌داری و اقتصادهای مختلط نیز صادق است و هر ایدئولوژی را که در نظر بگیرد برای رسیدن به عدالت اقتصادی و البته با دیدگاه‌های ویژه‌ای که دارند، تلاش می‌کند. ابزارهای مختلف و تفسیرهای متفاوتی از عدالت اقتصادی وجود دارد، اما همه در این راستا تلاش می‌کنند و با وجود اختلاف دیدگاه‌ها، توزیع درآمد بهینه را سرلوحه قرار می‌دهند و به عنوان هدفی آرمانی برای جامعه در نظر می‌گیرند. برای رسیدن به توزیع بهینه درآمد مجموعه‌ای از ساز و کارها وجود دارد که یکی از نمونه‌های بارز آن مالیات‌ها و یارانه‌هاست. به طور کلی سیاست‌های پولی و مالی می‌توانند ما را تا حدی به توزیع بهینه درآمد برسانند. بیمه‌های عمر و پس‌انداز نیز به ویژه در این زمینه می‌توانند به بهبود توزیع درآمد کمک کنند. چرا که در نبود آن ممکن است بسیاری از خانوارها به دلیل وقوع حادثه‌ای تمام سرمایه و زندگی خود را از دست بدهند و دچار بی‌ثباتی و بی‌امنی در حوزه اقتصادی شوند.

چهارمین هدف سیاست کلان اقتصادی دولت‌ها تثبیت سطح عمومی قیمت‌ها و کنترل تورم است. البته بیمه‌های زندگی بیش از کمکی که در این زمینه می‌توانند ارائه کنند، از این امر تاثیرپذیر هستند. تمام دولت‌ها دنبال این هستند که میزان تورم را کاهش دهند که این مسئله در بیمه‌های زندگی نیز بسیار تاثیرگذار است. در حال حاضر بیمه‌گرانی که این مسئله در زمینه بیمه‌های عمر برای افزایش پورتفوی خود تلاش می‌کنند با اهریمن تورم برخورد می‌کنند و دولت‌ها با ابزارهای مناسب اقتصادی جلوی حرکت افزایش نرخ تورم را تا حدود زیادی گرفته‌اند. در

کشورهایی که با تورم مواجه هستند معمولاً بیمه‌های زندگی در وضعیت رکود به سر می‌برد و رشد چندانی ندارد. برعکس در کشورهایی که توانسته‌اند با سیاست‌های مناسب اقتصادی بر تورم فائق آیند، بسترهای مناسبی برای توسعه بیمه‌های عمر و پس‌انداز برای بازبزرگان صحنه بازار بیمه زندگی به وجود آمده است. یکی از این بازبزرگان، بیمه‌گران هستند که در فضای تثبیت سطح عمومی قیمت‌ها در جامعه سهم بیمه‌های زندگی را در کشور افزایش داده و پورتفوی بسیار بالاتری به دست می‌آورند و می‌توانند نقش مطلوب‌تری را در توسعه اقتصادی جامعه ایفا کنند. از طرف دیگر بیمه‌گذاران و خانوارها با استفاده از بیمه‌های عمر و پس‌انداز می‌توانند به سطوح بالاتری از آرامش و امنیت در جامعه دست پیدا کنند. برخی از موانع و مشکلاتی که برای بیمه‌های عمر در تحقیقات و پژوهش‌ها به آنها اشاره شده است و به نظر می‌رسد که یکی از راهکارهای برون‌رفت از مشکلات موجود بیمه‌گران باشد، ورود بیمه‌گران خارجی و انتقال دانش فنی بیمه در این حوزه است. البته همین‌جا اشاره می‌کنم که معمولاً وقتی بیمه‌گران خارجی وارد کشورهای در حال الحاق به سازمان جهانی تجارت (WTO) می‌شوند، در بیمه‌های گروهی اجازه فعالیت به آنها نمی‌دهند و در قالب یک برنامه زمان‌بندی شده و بیشتر در بیمه‌های انفرادی فعالیت می‌کنند. بعضی از کشورها هم در ورود بیمه‌گران خارجی یکسری محدودیت‌های جغرافیایی را قایل می‌شوند. یعنی اجازه نمی‌دهند که بیمه‌گران خارجی در کل پهنه اقتصادی و جغرافیایی جامعه فعالیت کنند و با شرایطی خاص و در قالب یک زمان‌بندی و پهنه‌بندی مشخص جغرافیایی این امر انجام می‌شود.

● **ضمیمه:** اگر اجازه دهید من جمله‌ای به فرمایشات بسیار منظم آقای دکتر در خصوص بحث توجه دولت‌ها به عوامل اقتصادی و تثبیت سطح عمومی قیمت‌ها یا تورم اضافه کنم. من اعتقاد دارم با توجه به اینکه عموماً پس‌اندازهای مردم از مصارف جاری و روزانه تامین می‌شود، بنابراین ابزار برای کاستن از هزینه‌های جاری و روزانه و انتقال آن به نیازهای عمده‌تر، مثلاً نیازهای سرمایه‌گذاری

■ **ضمیمه:**
بیمه‌های عمر، برخلاف سیستم بانکی استفاده‌کنندگان از بیمه‌نامه را برای پس‌انداز و کاستن از مصارف جاری خود تشویق می‌کند و بیشتر دولت‌ها توجه به بیمه‌های عمر را از این دید در اولویت قرار می‌دهند و حتی مقررات تشویقی در قوانین مالیاتی پیش‌بینی می‌کنند

آتی است. هرچند فروش بیمه‌های عمر و پس‌انداز در جوامع دارای تورم بالا سخت است، ولی بیمه‌های پس‌اندازی یکی از ابزارهای ضد تورمی است. برخلاف سیستم بانکی که منابع کلان را در اختیار می‌گیرند و سود آنها را به صورت مستمر پرداخت می‌کنند و برای مصرف اختصاص می‌یابد که خود می‌توانند عامل تورم باشد. سیستم بانکی منابعی را که در اختیار می‌گیرند منابع کلان است و سود این منابع را که به صورت ماهیانه می‌پردازد، مصرف می‌شود. در صورتی که مکانیسم بیمه‌های عمر کاملاً برعکس است. بیمه‌های عمر استفاده‌کنندگان از بیمه‌نامه را برای پس‌انداز و کاستن از مصارف جاری خود تشویق می‌کند و بیشتر دولت‌ها توجه به بیمه‌های عمر را از این دید در اولویت قرار می‌دهند و حتی مقررات تشویقی در قوانین مالیاتی پیش‌بینی می‌کنند که به خاطر همین اهداف کلان اقتصادی است. بنده این مطلب را به عنوان تکمله‌ای به بحث بسیار جامع آقای دکتر دهقانی اضافه کردم.

○ **آسیا:** ضمن تشکر از صحبت‌های جامع آقای دکتر دهقانی و نیز صحبت‌های تکمیلی آقای ضمیری، از آقای مصدق خواهش می‌کنم در مورد نحوه شکل‌گیری و عرضه بیمه‌های عمر و پس‌انداز قبل از انقلاب و دلیل توقف آن پس از انقلاب توضیحاتی ارائه بفرمایید.

● **مصدق:** در ابتدا از مسئولین محترم فصلنامه بیمه‌آسیا که از نشریات وزین و تخصصی در صنعت بیمه کشور است تشکر نموده و یاد و خاطره مرحوم محمد رضا سلامی که در این زمینه زحمات زیادی کشیده‌اند را گرامی می‌دارم. در مورد سوال شما باید ذکر کنم که با بررسی و مطالعه‌ای که اینجانب انجام داده‌ام در کشور ما فعالیت‌های مربوط به بیمه‌های اجتماعی مانند بیمه‌های بازنشستگی و مستمری را ابتدا شرکت سهامی بیمه ایران انجام می‌داده و بعداً برای ارائه بیمه‌های اجتماعی که عمدتاً در چارچوب بیمه‌های اشخاص قرار می‌گیرد، سازمان‌های مستقلی مانند سازمان تامین اجتماعی ایجاد شده است. از این رو خاستگاه اولیه بیمه‌های اجتماعی در کشور ما صنعت بیمه بازرگانی و به عبارت دقیق‌تر شرکت سهامی بیمه ایران است. اما در حال حاضر همانگونه که

می‌دانیم وضعیت کاملاً تغییر نموده است.

اگر بخواهیم به طور مشخص تر درباره بیمه عمر صحبت کنیم باید در ابتدا عرض کنم که متأسفانه در مورد آمارهای مرتبط با بیمه‌های عمر و به خصوص بیمه‌های عمر و پس‌انداز طی سال‌های قبل از انقلاب اطلاعات چندان زیادی نداریم. البته الان هم این مشکل تاحدی وجود دارد. آمارهای موجود از فعالیت‌های بیمه‌ای در رشته عمر عمدتاً شامل مبالغ حق بیمه و خسارت است ولی آمار و اطلاعات ریز تر درباره فعالیت‌های مربوط به بیمه‌های عمر را نداریم. به همین دلیل مشکل است که دقیقاً نمی‌توانیم در مورد تجربیات گذشته کشور در بخش بیمه‌های عمر و پس‌انداز اظهار نظر کنیم.

در هر حال اگر بیمه‌های عمر را که شامل انواع مختلف آن مانند بیمه‌های عمر زمانی و عمر و پس‌انداز می‌شود به طور کلی در نظر بگیریم، بر اساس آمار مندرج در کتاب تحولات بیمه‌های بازرگانی (که از طرف بیمه مرکزی ایران در سال ۱۳۷۰ چاپ شده) حتی قبل از انقلاب هم به دلایل مختلفی که به بعضی از آنها اشاره خواهیم کرد سهم بیمه‌های عمر از کل بازار ما همواره زیر ده درصد بوده است. به عنوان مثال در سال ۱۳۵۶ سهم بیمه‌های عمر از کل بازار بیمه کشور ۳/۵ درصد بوده و این وضعیت در حالی بوده که افزایش قیمت نفت در اوایل دهه ۵۰ منجر به افزایش درآمد جامعه، افزایش حقوق کارمندان دولت و به نوعی درآمد عمومی شده بود. با این حال می‌بینیم که طی سال‌های ۵۱ تا ۵۷ سهم بیمه‌های عمر از کل حق بیمه تولیدی بازار بیمه کشور زیر ۴ درصد است. بنابراین طی سالهای قبل از انقلاب هم، سهم بیمه‌های عمر از کل حق بیمه‌ها پایین بوده است. البته طی سالهای پس از پیروزی انقلاب، به دلایل مختلف درصد سهم بیمه عمر از کل حق بیمه‌ها افزایش یافته و در سال ۱۳۶۸ به دنبال اجرای طرح بیمه عمر و حوادث کارکنان دولت به ۱۳/۳ درصد رسیده است.

در مورد ارائه طرح‌های خاص بیمه‌های عمر و پس‌انداز بر اساس سوابق موجود در سال ۱۳۳۸ شرکت سهامی بیمه ایران در یک حرکت جدید اقدام به ارائه طرحی می‌نماید که بر اساس آن قرار بوده بیمه‌گذاران این طرح در پایان به نوعی صاحب خانه شوند. ظاهراً هدف این بوده که ضمن مقابله با تورم انگیزه لازم برای خرید این نوع بیمه در جامعه ایجاد شود. اما به دلیل عدم پیش‌بینی امکانات لازم این طرح با شکست مواجه می‌شود افرادی که با انگیزه خانه دار شدن از طریق بیمه عمر به شرکت بیمه روی آورده بودند اقدام به باز خرید و فسخ قراردادهای بیمه عمر خود می‌کنند و این امر در اذهان جامعه خاطره نامطلوبی از بیمه عمر و از صنعت بیمه بجا گذاشت. بعد از پیروزی انقلاب اسلامی در سال ۱۳۵۷ صنعت بیمه دچار وضعیت خاصی شد و بخصوص شرکت‌های بیمه خصوصی در یک حالت بلاتکلیفی قرار گرفتند. به استناد مصوبه چهارم تیرماه ۱۳۵۸ شورای انقلاب، تمام شرکت‌های بیمه خصوصی، ملی اعلام شدند. پس از

آن به جز بیمه ایران که دولتی بود و دو شرکت بیمه آسیا و البرز که به نوعی مستقل کار می‌کردند، ده شرکت دیگر یعنی شرکت‌های ادغامی یک هیئت مدیره مشترک داشتند. تا اینکه در ۱۳ آذر ماه سال ۱۳۶۷ که در حال حاضر به روز بیمه موسوم شده است، با تصویب قانون نحوه اداره امور شرکت‌های بیمه، صنعت بیمه تعیین تکلیف شد و از ادغام ۱۰ شرکت بیمه خصوصی، بیمه دانا ایجاد شد و مقرر گردید این شرکت صرفاً در بیمه‌های اشخاص (عمر، حادثه و درمان) فعالیت نماید.

می‌بینیم که در اینجا هم قانونگذاران ما به دنبال راهکاری برای توسعه بیمه‌های عمر و به طور کلی بیمه‌های اشخاص بودند به خاطر همین از ادغام این ده شرکت خصوصی یک شرکت بیمه‌ای را درست کردند که اختصاصاً در بیمه‌های اشخاص کار کند و محوریت کار خود را بر بیمه‌های عمر قرار دهد. اما به دلایلی این تصمیم هم در توسعه بیمه‌های عمر چندان موثر نبود و در سال ۱۳۷۵ این شرکت که قرار بود انحصاراً در بیمه‌های اشخاص فعالیت کند مانند بقیه شرکتها تغییر وضعیت داد و به اصطلاح عمومی یا جنرال شد.

نکته دیگری که باید در خصوص سوال شما به آن اشاره کنم این است که بطور طبیعی بعد از پیروزی انقلاب اسلامی دیدگاه‌های مختلفی در مورد بیمه‌های عمر با ماهیت پس‌اندازی مطرح شد. با توجه به اینکه ساختارهای اجتماعی و اقتصادی جامعه کلاً متحول و عوض شده بود بنابراین بدیهی بود که تردیدهایی در مورد بیمه‌های عمر و پس‌انداز و بحث ربوی بودن یا نبودن این نوع بیمه‌ها مطرح شود. (علی‌رغم اینکه مراجع عظام تقلید ما از جمله حضرت امام (ره) سالیان سال قبل و در اوایل دهه ۴۰ نظرشان را در مورد انواع بیمه‌های عمر به صراحت اعلام کرده بودند). در این زمینه باید بگوییم که از افتخارات و پویایی مذهب ماست که اغلب مراجع تقلید ما اعلام کرده‌اند که تمام انواع بیمه بلا اشکال است. در هر حال بعد از انقلاب چندین سال ارائه بیمه‌های عمر و پس‌انداز با وقفه مواجه شد که من تصور می‌کنم علت این امر بیشتر مشکلات ساختاری بوده تا ابهام در درست بودن و نبودن بیمه‌های عمر و پس‌انداز. زیرا همانطور که ذکر شد صنعت بیمه کشور برای حدود ۱۰ سال بعد از انقلاب دچار بلاتکلیفی در ساختار خود بود و به عنوان نمونه این بحث مطرح بود که آیا اصولاً برای کشور ما داشتن بیش از یک شرکت بیمه لازم است یا خیر؟

به هر حال همزمان با تعیین تکلیف شرکت‌های بیمه، یکی از اقدامات اساسی در زمینه توسعه بیمه‌های عمر در سال ۱۳۶۷ صورت گرفت که این اقدام، اجباری شدن بیمه عمر و حوادث کارکنان دولت بود. با مصوبه سال ۱۳۶۷ هیأت دولت تمامی کارمندان دولت (اعم از لشکری و کشوری) با سرمایه‌ای که برای آن زمان نسبتاً مناسب بودند بیمه ایران تحت پوشش بیمه عمر و حوادث قرار

■ مصدق:
تاکنون از ظرفیت‌های
ومزایای قانونی
بیمه‌های عمر مثل
معافیت‌های مالیاتی
استفاده مناسبی
نکرده‌ایم. استفاده از
این مزایای قانونی
در حد خود می‌تواند در
توسعه بیمه‌های عمر
به طور کلی و بیمه‌های
عمر با ماهیت
پس‌اندازی به طور
خاص موثر باشد

■ مصدق:

مقایسه سهم بیمه‌های عمر از کل حق بیمه‌های کشور، با این سهم در کشورهای مثل کره و ایرلند قیاس مع الفارغ است چرا که در این کشورها دولت حداقل حمایت‌ها را از افراد انجام می‌دهد و سهم چندان‌ی در اقتصاد ندارد

هستند که تقریباً تمامی حقوق بگیران اعم از دولتی و غیر دولتی را تحت پوشش دارند. به عنوان مثال در حال حاضر درآمد سازمان تامین اجتماعی که یکی از ۲۰ صندوق مورد اشاره است فقط از محل حق بیمه بخش بازنشستگی بیمه شدگان خود (نه کل حق بیمه دریافتی آن سازمان) حدود ۱/۵ برابر کل حق بیمه دریافتی بیمه‌های بازرگانی در همه رشته‌های بیمه (عمر و غیر عمر) است، در حالی که همانطور که قبلاً اشاره کردم این سازمان از دل بیمه ایران به وجود آمده است. بنابراین در کشور ما صندوق‌های بازنشستگی بخش قابل توجهی از فعالیتهایی را که در کشورهای دیگر توسط بیمه‌های بازرگانی انجام می‌شود عهده دار هستند و آمار فعالیت آنها در آمار بیمه‌های بازرگانی درج نمی‌شود. به این علت به نظر من مقایسه سهم بیمه‌های عمر از کل حق بیمه‌ها در کشور ما با این سهم در کشورهای مثل کره و ایرلند اصولاً درست نبوده و قیاس مع الفارغ است. ضمن آنکه بخش اعظم اقتصاد ما دولتی است در حالی که در کشورهای مذکور دولتها صرفاً حمایت‌های حداقلی را از افراد عهده داری شوند و سهم چندان‌ی در اقتصاد ندارند و مسائل اقتصادی جامعه از جمله خرید بیمه عمر یا مستمري به خود مردم واگذار می‌شود تا به دلخواه بیمه‌گر خود را انتخاب کنند و به نسبت پرداخت هایشان از مزایای بیمه برخوردار شوند.

نکته سوم آنکه برخی از دوستان علت اصلی عدم توسعه بیمه‌های عمر و پس انداز را عمدتاً به بحث فرهنگ بیمه‌ای و عدم شناخت جامعه از مزایای این بیمه‌ها منتسب می‌کنند. به اعتقاد بنده این موضوع در جای خود درست است لکن علت اصلی عدم رشد مناسب بیمه‌های مذکور در کشور ما نیست. من ازدوستانی که چنین اعتقادی دارند این سوال را می‌پرسم که چند درصد از کارشناسان و دست‌اندرکاران

گرفتند. بعداً در سال ۱۳۷۰ سه شرکت بیمه آسیا، البرز و دانا هم مجاز شدند در این زمینه فعالیت کنند. بعد از اینکه شرکت‌های بیمه ما ثبات لازم را به دست آوردند شروع به فعالیت در رشته‌های مختلف کردند. از جمله اینکه بیمه آسیا در سال ۱۳۷۳ طرح بیمه عمر و پس انداز خود را ارائه کرد. با این اقدام تحول مهمی در صنعت بیمه کشورمان رخ داد. بعد از بیمه آسیا سایر شرکت‌های بیمه هم به دلیل الزامات رقابتی و سایر دلایل وارد این رشته شدند و طرح‌های جدید خود را ارائه کردند. در نتیجه طی آن سال‌ها سهم بیمه‌های عمر و پس انداز از کل حق بیمه‌ها رشد قابل توجهی پیدا کرد. به طوری که در سال‌های ۷۷ و ۷۸ و ۷۹ این سهم به بالای ۱۰ درصد رسید.

اما چند نکته در این زمینه باید مورد توجه قرار گیرد. اولین بحث این است که وقتی از سهم یک رشته در بازار بیمه کشور صحبت می‌کنیم باید ببینیم که نرخ رشد بقیه رشته‌ها چه میزان بوده است. به عنوان مثال در سال‌های اخیر به علت افزایش شدید مبالغ ریالی دیات، بیمه گذاران بیمه شخص ثالث مجبور بوده‌اند بیمه نامه‌های با تعهدات بالا خریداری نمایند. به عنوان مثال ظرف ۱۵ سال اخیر از یک طرف میزان دیه بیش از ۴۰٪ (چهل) برابر شده و از طرف دیگر تعداد خودروها افزایش زیادی داشته است، طبیعی است که حق بیمه شخص ثالث و بطور طبیعی سهم آن از بازار بیمه کشور افزایش بسیار داشته و از حدود ۱۶ درصد در سال ۱۳۷۰ به حدود ۴۵ درصد در سال ۸۵ رسیده است. در مقابل سهم برخی رشته‌ها مثل باربری به شدت کاهش یافته و از ۳۷ درصد در سال ۱۳۷۰ به ۵/۵ درصد در سال ۸۵ رسیده است. در این دوره ۱۵ ساله سهم بیمه‌های عمر با وجود رشد مستمر سالانه در میزان حق بیمه از ۹/۵ درصد به حدود ۶ درصد رسیده است.

نکته دوم آن است که بازار بالقوه و بازار اصلی ما در بیمه‌های عمر و پس انداز اقشار متوسط جامعه هستند زیرا اثر و تمندان که نیاز چندان‌ی به این نوع بیمه‌ها احساس نمی‌کنند و طبقات کم درآمد جامعه هم که توان مالی لازم برای خرید بیمه‌های عمر و پس انداز ندارند. اقشار متوسط جامعه ما عمدتاً کارمندان دولت و حقوق بگیران هستند. این افراد هم دارای پوشش‌های بازنشستگی برای تامین مالی خود و بازماندگان‌شان می‌باشند. لذا اولاً چندان ضرورتی برای خرید بیمه عمر و پس انداز احساس نمی‌کنند ثانیاً با توجه به پرداخت مبلغ قابل توجهی با بابت بیمه‌های اجتماعی خود (مانند بازنشستگی) انگیزه چندان‌ی برای اختصاص بخش دیگری از درآمد خود به بیمه‌های عمر و پس انداز که ماهیتاً مشابه بازنشستگی است ندارند. این گروه بیشتر متقاضی خرید «بیمه‌های عمر خطر فوت ساده زمانی» که حق بیمه کمتری دارند، می‌باشند. بد نیست اضافه کنم که در حال حاضر حدود ۲۰ صندوق بازنشستگی در کشور مافعال